

УДК 342.951:347.79(477)

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2021.3.9>

КОНЦЕПТ «МОРСЬКІ ПРАВОВІДНОСИНИ» У КОНТЕКСТІ ПРАВОВОЇ (МОРСЬКОЇ) ДОКТРИНИ ДЛЯ УКРАЇНИ

Кузнецов Сергій Сергійович,

кандидат політичних наук,

директор

Навчального центру фахівців морського транспорту

У статті охарактеризовано процес створення сучасної морської доктрини України як програмного документа морської галузі держави. Звернено увагу на деякі вади цього процесу. Особливу увагу приділено дослідженню концепту «морські правовідносини» у контексті правової (морської) доктрини для України. Розуміння поняття «правовідносини» як виду суспільних відносин, що виникають із суспільного життя, зокрема, як наслідок суспільно-корисної діяльності суб'єктів такої діяльності, що дістали врегулювання правовими засобами, природно приводить автора до висновку, що досягнення мети дослідження потребує вирішення проблеми визначення змісту поняття саме «морські правовідносини». При цьому наявність численних наукових досліджень проблеми, а отже, як наслідок, відсутність єдиного розуміння щодо її загальноприйнятого вирішення, унеможлиблює формування концепту «морські правовідносини» у контексті правової (морської) доктрини для України. Зазначене, за оцінкою автора, слід розглядати як відсутність правового обґрунтування, тобто відсутність загальнотеоретичних правових підвалин її формування та реалізації, зокрема концептуальних правових положень, визначає актуальність дослідження. Крім того, у статті досліджено погляди на характер галузі морського права та відзначено його комплексність та місце у системі права України. За результатами дослідження автор формулює визначення поняття, що охоплюється терміном «морські правовідносини», як певну сукупність (вид) суспільних відносин, які виникли (є пов'язаними) з суспільно-корисною морською діяльністю та дістали правового режиму морського права – комплексної галузі права у системі права України, та визначає необхідність, а звідси – наукову пропозицію про включення концепту «морські правовідносини» до процесу формування та реалізації правової (морської) доктрини для України.

Ключові слова: суспільні відносини, правовідносини, морські правовідносини, комплексна галузь права, правова (морська) доктрина для України.

Kuznietsov Serhii. The concept of "maritime legal relationships" in the context of legal (maritime) doctrine for Ukraine

This article describes the process of creating a modern maritime doctrine of Ukraine as a program document of the maritime sector of the state. Attention is focused on some defects of this process. Particular attention is paid to the study of the concept of "maritime legal relationships" in the context of legal (maritime) doctrine for Ukraine. Realizing the concept of "legal relationships" as a type of social relations arising from public life, in particular, as a consequence of socially useful activities of the subjects of such activities, and settled by legal means, naturally leads the author to the conclusion that pursuing the goal of the study requires solving the problem defining the meaning specially "maritime legal relationships". At the same time, the presence of numerous scientific studies of the problem, and meaning as an effect of an absence of a common understanding of its generally acceptable solution, makes it impossible to form the concept of "maritime legal relationships" in the context of legal (maritime) doctrine for Ukraine. This, according to the author, should be considered as the absence of legal justification, that is to say an absence of general theoretical legal foundations for its formation and realization, in particular conceptual legal provisions, determines the relevance of the study. Additionally, the article explores the views on the nature of the field of maritime laws and notes its complexity and place in the legal system of Ukraine. According to the results of the study, the author formulates the definition of the concept covered by the term "maritime legal relationships" as a certain system (type) of social relations that arose (are related) to socially useful maritime activities and received the legal regime of maritime law – a complex branch of law in the sys-

tem law of Ukraine and determines the need, and here hence the scientific proposal to include the concept of "maritime legal relationships" in the process of formation and realization of legal (maritime) doctrine for Ukraine.

Key words: social relations, legal relationships, maritime legal relationships, complex branch of law, legal (maritime) doctrine for Ukraine.

14 грудня 2009 року набула чинності Постанова Кабінету Міністрів України від 07.10.2009 р. № 1307 «Про затвердження Морської доктрини України на період до 2035 року» [1]. Вказаною постановою було затверджено першу редакцію Морської доктрини України на період до 2035 року (далі – Мордок 2009). 28 грудня 2018 року набула чинності Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 р. № 1108 «Про внесення змін до Морської доктрини України на період до 2035 року» [2]. Цією постановою було затверджено другу – чинну на цей час (24.05.2021) – редакцію Морської доктрини України на період до 2035 року (далі – Мордок 2018). Саме із появою відповідних правових актів пов'язана підзаконна діяльність Кабінету Міністрів України. Так, підставою для формування Мордок 2009 став Указ Президента України № 463/2008 від 20.05.2008 р. [3], яким було введено в дію рішення РНБО України від 16.05.2008 р. «Про заходи щодо забезпечення розвитку України як морської держави». Відповідно підставою для формування нової редакції Мордок 2009 стали: Указ Президента України № 287/2015 від 26.05.2015 р. [4], яким було введено в дію рішення РНБО України від 06.05.2015 р. «Про стратегію національної безпеки України» (до речі, вимога про затвердження нової редакції Морської доктрини України «у тримісячний строк» виконана не була!), і Указ Президента України від 12.10.2018 р. № 320/2018 [5], яким було введено в дію рішення РНБО України від 12.10.2018 р. «Про невідкладні заходи щодо захисту національних інтересів на Півдні та Сході України, і Чорному та Азовському морях і Керченській протоці».

03 грудня 2020 року набула чинності Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 р. № 1023 «Про внесення змін до пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2009 р. № 1307 та визнання таким, що втратив чинність, пункту 2 постанови Кабінету Міністрів

України від 18 грудня 2018 р. № 1108 [6]. Зазначеною постановою змін до Мордок 2018 не вносилося, але заслуговує на увагу той факт, що майже через два роки було скасовано вимогу (можливо як таку, яку так і не було виконано) до Міністерства інфраструктури, Міністерства оборони, Міністерства економічного розвитку і торгівлі, яка стосувалася розробки разом із іншими заінтересованими органів виконавчої влади та подання Кабінетові Міністрів України («у тримісячний строк») проекту плану заходів з реалізації Мордок 2018. Слід зазначити, що завдання реалізації Мордок 2018, зокрема забезпечення дотримання її положень під час розроблення «документів державного планування» – практичне завдання – не було скасовано. При цьому, забезпечення якості та ефективності реалізації Мордок 2018 певною мірою залежатиме від наукового обґрунтування форм, методів і напрямів діяльності компетентних органів виконавчої влади України, що слід розглядати як наукове завдання. Отже, **метою** статті є дослідження концепту «морські правовідносини» у контексті правової (морської) доктрини для України.

Для досягнення поставленої мети проаналізовано наукові здобутки українських та іноземних учених, що склали його емпіричну базу. Це, зокрема, численні наукові праці таких учених, як С. Алексєєв, В. Дудченко, А. Крижанівський, С. Максимов, Ю. Оборотов, О. Петришин, О. Скакун, М. Цвік, Ю. Шемшученко та інші – у сфері загальнотеоретичної юриспруденції та загальної теорії правових відносин; Т. Аверочкіна, Є. Додін, С. Переверзєв, С. Кузнецов, О. Шемякін, О. Щипцов – у сфері морського права і дослідження змісту поняття «морські правовідносини»; О. Стець досліджував державно-службові відносини; С. Ківалов досліджував правову природу відносин у сфері проходження служби в органах прокуратури; О. Подцерковний досліджував економічний зміст та юридичну

форму суспільних відносин. Але наукові спори щодо власне поняття «правовідносини» і, зокрема, його визначення та класифікації у сучасних наукових розвідках «не вщухають» (В. Дудченко). Зазначене обумовлює актуальність дослідження саме концепту «морські правовідносини» у контексті правової (морської) доктрини для України [7, с. 279].

Становлення правової, демократичної, соціальної держави зумовлює нагальну потребу осмислення значущості права як невід'ємної складової життєдіяльності суспільства, як «універсального способу впорядкування суспільних відносин», «характерні риси» їх правового впорядкування, а отже, «сучасне бачення ролі та місця права» в регулюванні різних сфер суспільних відносин [8, с. 87]. А. Крижанівський визначає суспільство власне як сукупність різноманітних зв'язків і відносин між людьми, як «продукт їхньої взаємодії» у самих різних сферах життя. Для впорядкування цих відносин суспільством вироблена система норм і засобів, які мають назву соціальних норм. При цьому правові відносини – це суспільні відносини, які врегульовані нормами права та які виникають з приводу того або іншого соціального блага або забезпечення правових інтересів їх учасників, а отже, як «наукова категорія (і явище)» несуть в собі відповідь на питання про зміст можливої і належної їх поведінки. Дослідник підтримує «акцентовану доктринальними положеннями» значущість правових відносин для формування і функціонування правопорядку та стверджує, що саме вони «безпосередньо» впливають на «сам процес становлення правового порядку», а також дають «могутній поштовх доктринальній традиції у вітчизняній юриспруденції» визначати його (правовий порядок) саме через «генетичну» залежність від правовідносин [9, с. 284–289].

С. Максимов стверджує, що «світоглядно-методологічною підставою» правового об'єктивізму виступає «матеріалістична настанова виведення всіх ідеальних смислів з «життя», з об'єктивної реальності». При цьому, «правапорядок» і «правосвідомість» пояснюються «знизу», з їхнього життєвого значення, а «правова реальність» розглядається як «реальність

суспільних відносин», тобто «правапорядок включений в актуально існуючі відносини і немислимий без їхнього урахування» [10, с. 50–51].

На думку П. Богуцького соціальна діяльність і взаємодія суб'єктів, «зазнаючи ціннісно-нормативного впливу права», по-різному проявляються у різних сферах соціальної дійсності. «Соціально-комунікативні» взаємодії суб'єктів «або ж, як прийнято в аналітичній юриспруденції, суспільні відносини», проходять складний процес інституалізації, який набуває правових ознак під впливом норм – «певних правил поведінки» суб'єктів соціальної активності. Таким чином, на думку науковця, виникає «особливе правове становище» щодо регулювання соціальної діяльності суб'єктів, «особливі умови існування права» у тій чи іншій соціальній обстановці, ситуації «або по іншому – певний правовий режим» [11, с. 320 – 322; 12, с. 191].

М. Цвік визначає «правовідносини» як один із «рухомих елементів» суспільного життя, як «складову частину основ права», які «об'єктивно» складаються «на базі» взаємодії окремих осіб та їх об'єднань, а їх «характер» є «передумовою і основою правового регулювання». При цьому, через те, що правовідносини підтримуються та захищаються державою, «певним» суспільним відносинам «надається постійний характер, відбувається ліквідація перепон на їх шляху, всебічний розвиток або обмеження дії окремих груп» [13, с. 66 – 68].

В. Дудченко на підставі аналізу наукових праць вчених-правників різних епох, які було присвячено дослідженню визначення і змісту поняття «правовідносини», робить висновок про те, що теорію правових відносин слід відносити до «наиболее значимых» для загальнотеоретичної юриспруденції. При цьому «правовідносини» дослідниця відносить до специфічного виду суспільних відносин, який має певні притаманні тільки цьому їх виду ознаки, та визначає, що в юридичній літературі сьогодення розповсюджено визначення «правового відношення» як суспільного відношення, яке врегульовано нормою права (саме факт виникнення на основі права дослідниця вказує як одну з притаманних правовідносинам ознак)

[14, с. 142–143]. О. Зайчук і Н. Оніщенко відносять «правовідносини» до «особливого виду суспільних відносин», а наведене вище визначення цього поняття розуміють як «найбільш поширене» [15, с. 432; 16, с. 273].

Формування та реалізація концепту «морські правовідносини» в контексті правової (морської) доктрини для України передбачає визначення нового, на наш погляд, для правової науки поняття, що потребує дослідження критеріїв його виокремлення, його ознак та змісту. М. Панов вказує, що правова наука є галуззю «специфічних знань», «системоутворювальними елементами» якої «виступають: наукові гіпотези, правові ідеї і теорії, концепції, методи, методика і принципи наукового дослідження, правові інститути, факти і явища правової реальності» та яка має притаманну їй «упорядковану систему взаємопов'язаних, взаємообумовлених і взаємодіючих понять і категорій», які «за суттю і змістом визначаються предметом даної науки» та, «одночасно відображають логіко-семантичну організацію знань у сфері держави і права та утворюють «понятійний апарат» («збірне» поняття, до обсягу якого входять як правові поняття, так і правові категорії) даної науки. Отже, нові «логіко-правові одиниці» – категорії або поняття, несуть у собі «певні смислові і прагматичні значення, в яких знаходить відбиття сутність («квінтесенція») правових ідей, теорій і концепцій, що мають метою забезпечити ефективне і найбільш доцільне та досконале правове регулювання суспільних відносин [17, с. 109, 113]. А. Заєць стверджує, що сутність права проявляється також і у меті та призначенні права, його спрямованості на упорядкування суспільних відносин, тобто у «динамічному, регулятивному аспекті», як «могутній регулятивний» засіб, який спонукає особу діяти відповідно до вимог права [18, с. 582].

При цьому, за твердженням О. Зайчука і Н. Оніщенко, суспільні відносини, які дістали правового врегулювання, «не втрачають свого фактичного змісту (економічного, політичного, майнового тощо)», а набувають прискорення свого розвитку, «простір для прояву позитивних начал» та можливість «стримувати негативні

й застарілі зв'язки і процеси» і, звідси, «слугують юридичною формою взаємовідносин» між їх учасниками та «являють собою багаточисельні і різноманітні зв'язки» їх учасників [15, с. 433–434].

Так, наприклад, Т. Аверочкина стверджує, що «концепція юрисдикції держави» у прибережних водах, «фрагментарно розроблювана в сучасних правознавчих дослідженнях», заслуговує більш детального вивчення «із заостренням особливої уваги на її адміністративно-правовому складнику». Дослідниця пояснює це тим, що «сфера суспільних відносин», яка потрапляє до предмета регулювання адміністративного права саме в прибережних водах, «є найзначнішою» [19, с. 28]. Дослідженню сутнісно-понятійної характеристики та галузево-правової ідентифікації державано-службових відносин присвятив свою наукову працю О. Стець. За результатами дослідження державно-службові відносини визначено як «суспільні відносини», які виникають, змінюються та припиняються «під час функціонування державної служби і регулюються нормами державно-службового законодавства». Отже, саме вони «становлять предмет державно-службового права» [20, с. 26]. С. Ківалов досліджував правову природу відносин у сфері проходження служби в органах прокуратури з метою виокремлення ознак та рис цих відносин. Науковець дістає висновку про «міжгалузевий характер відносин» у визначеній сфері, їх регулювання нормами не лише трудового чи адміністративного, але й інших галузей права і, «у першу чергу, конституційного права, яке визначає місце цієї служби в державних владовідносинах» [21, с. 9]. О. Подцерковний досліджував економічний зміст суспільних відносин, «які піддані державно-правовому впливу» і слушно зауважив, що не можна «безоглядно вирішувати економічні завдання техніко-юридичними рішеннями, що інколи спостерігається в Україні, особливо коли за вирішення проблем економіки беруться юристи-догмати», які не мають «розуміння співвідношення юридичних і економічних категорій, відчуття часто-густо існуючого об'єктивного незбігу економічного змісту та юридичної форми суспільних відносин» [22, с. 217].

За визначенням В. Дудченко, правові відносини «досить різноманітні» і виступають як «правові явища», які виникають у суспільному житті, що є підставою для їх класифікації та надає дослідниці можливість виділити сім критеріїв такої класифікації, зокрема критерій належності до певної галузі права: конституційні, адміністративні, цивільно-правові і т. ін. [14, с. 144]. О. Скакун виокремлює сім ознак правовідносин і пропонує дев'ять критеріїв для їх класифікації, зокрема також і критерій належності до певної галузі права [23, с. 386–388].

С. Алексєєв визначає галузі права як «найбільші, центральні ланки структури права», що охоплюють «основні, якісно особливі види» суспільних відносин, які «за своїм глибинним економічним, соціально-політичним змістом» потребують «відокремленого, юридично своєрідного» регулювання. Він зазначає, що у системі права існують «утворення комплексного характеру», «особливі юридичні цілісності», які є комплексними з огляду на те, що «норми, які до них входять, не пов'язані єдиним методом і механізмом регулювання, майже всі вони мають «прописку» в основних галузях», і наприклад, наводить сукупність норм морського права, які «можна абсолютно точно «розподіляти» по таким галузям, як адміністративне право, цивільне право, земельне право, процесуальне право». При цьому «юридичні особливості цієї спільності» визначені не у специфічних галузевому методі та механізмі регулювання, а «у деяких особливих принципах, загальних положеннях, окремих специфічних прийомах регулювання», які свідчать про існування «спеціального, хоча і не видового юридичного режиму» [24, с. 105, 109, 110].

За твердженням Ю. Шемшученка, у правовій системі України «окреме місце» посідають галузі аграрного, екологічного і господарського прав. Усі вони є комплексними галузями права і регулюють суспільні відносини у відповідних сферах людської діяльності. На думку науковця, «широко вважається», що екологічне право є сформованою галуззю права – «системою правових норм, якими регулюються суспільні відносини, що стосуються використання природних ресур-

сів, охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки» [25, с. 7, 152]. Отже, за критерієм «належність до певної галузі права» слід розуміти існування «екологічних правовідносин», тобто суспільних відносин, що виникають із певних видів суспільної діяльності, врегульованих нормами комплексної галузі права. Звідси можна визначати «морські правовідносини» як суспільні відносини, що стосуються (виникають із) «морської» діяльності, які дістали врегулювання нормами морського права як комплексної галузі права у системі права України. Тобто вищевказане потребує визначення морського права як комплексної галузі права у системі права України.

Укладачі видання «Сучасна правова енциклопедія» надають визначення поняття «галузь права» як сукупності норм права, які складають відособлену частину системи права і регулюють якісно однорідні суспільні відносини. Отже, галузі права відрізняються одна від одної за видами суспільних відносин – предметом правового регулювання, тобто їх поділ на окремі галузі зумовлений різноманітністю суспільних відносин, та методом правового регулювання – специфічного способу владного впливу держави на суспільні відносини [16, с. 75].

За думкою Н. Пархоменка, в юридичній літературі щодо визначення поняття галузі права «у принципі виробився єдиний підхід», згідно з яким визначаються такі її ознаки: якісно однорідні суспільні відносини («основа виокремлення»); об'єктивність відокремлення груп суспільних відносин; певна структура. При цьому (дослідник посилається на дослідження Л. Тіунової [26, с. 94]), слід враховувати три групи факторів: «об'єктивних – пов'язаних із виникнення суспільних відносин та їх об'єктивною диференціацією», «оціночних – пов'язаних з державно-правовою оцінкою суспільних відносин», «нормативних – пов'язаних із ступенем розвитку відповідних правових норм» [27, с. 389].

О. Скакун стверджує, що «у більшості випадків» метод правового регулювання, який «виводиться абстрактно-теоретичним шляхом», не є підставою виокремлення галузей права; такою підставою є пред-

мет правового регулювання – специфічні відносини, що складаються в певній сфері суспільного життя та потребують впорядкування. При цьому виокремлення предмета правового регулювання певної галузі права здійснюється на підставі «виявлення якісної однорідності складових його елементів: суб'єктів, об'єктів, змісту, динамічних факторів» [28, с. 387, 388].

У названому вище енциклопедичному виданні наведено визначення поняття «морське право» як сукупності правових норм, які регулюють суспільні відносини, «пов'язані з використанням Світового океану», зокрема «співробітництво як між державами», так і між громадянами та організаціями» [16, с. 199]. Наведене визначення є, на наш погляд, зовсім невдалим і таким, що не враховує висновки численних наукових розвідок із цього питання, зокрема з приводу оцінки цієї галузі права як комплексної. При цьому ми звертаємо увагу на підтвердження того, що у системі права України така галузь права існує.

Н. Пархоменко відносить морське право до групи комплексних галузей права. На його думку, норми права таких галузей регулюють відносини «у цілих сферах державного і громадського життя», використовуючи юридичні режими профільюючих та спеціальних галузей, «у поєднанні та взаємодії»; для них «характерним є відсутність єдиного методу регулювання», тобто «специфіка» певних видів суспільних відносин потребує комплексного регулювання, «зокрема, застосування декількох методів та способів правового регулювання» [27, с. 393]. О. Скакун пропонує поділяти галузі права, зокрема «за фундаментальністю норм, сконцентрованих» у них. Так, «комплексні» – виникають на основі «подальшого розвитку» комплексних інститутів права, що утворюються «на стику суміжних» галузей права і «користуються» режимами, які належать цим галузям [23, с. 302]. П. Богуцький стверджує, що «концептуально» правовий режим «повністю охоплює предмет, метод і ціль» правового регулювання. При цьому комплексні галузі права – це «системні нормативні комплекси» в структурі права, які визначаються спільними ціллю і методом правового регулювання «различных

по своей социальной природе» суспільних відносин, що існують у певній «сфері общества» [29, с. 130, 134].

Р. Дудник досліджувала комплексні галузі права як нову правову реальність. На її думку, проблема визначення їх «сутності і місця» в системі національного права «є актуальною для юридичної науки». Дослідниця робить висновок про те, що впровадження поняття «комплексна галузь права» потребує належного теоретичного обґрунтування, що не тільки допоможе вирішити питання «перебудови системи державно-владних інституцій» відповідно до сучасних реалій правової дійсності, а й забезпечить «посилення» ефективності правового регулювання [30, с. 347].

Світовий океан здавна використовується людством як морський шлях і як джерело різних ресурсів. Звідси, на думку Ю. Бошицького, «одним із головних напрямів розвитку світової цивілізації в найближчий час визначено освоєння просторів і ресурсів Світового океану» [31, с. 3, 4]. Отже, розуміння «поняття морського права» безпосередньо пов'язано з «экономическим прогрессом человечества», зокрема із розвитком мореплавства і морської торгівлі. Саме задля регулювання відносин, які склалися в цих галузях суспільної діяльності, «постепенно вырабатывались общие нормы морского права, которым предписывалось регулировать эти отношения» [32, с. 175].

О. Шем'якін стверджує, що морське право «у загальних рисах» можна характеризувати як галузь правового регулювання суспільних відносин, які виникають в процесі «використання Світового океану та його дна», як «область правового регулювання», як «систему», у складі якої він виокремлює підсистеми: міжнародне публічне морське право, міжнародне приватне морське право, внутрідержавне морське право (законодавство) – «самостійні, але все ж підсистеми єдиної системи – морського права» [33, с. 8, 12, 14].

Автори підручника «Морське право» пояснюють поняття та предмет морського права та зазначають, що ця галузь права є «комплексною сукупністю норм, що регулюють відносини в сфері морської діяльності», отже, «цілком очевидним», на їх погляд, є те, що для цієї галузі «про-

глядається певна єдність предмета регулювання», яка стосується правовідносин, пов'язаних із морем. Вони стверджують, що зазначена вище комплексна сукупність норм, «розділяється сучасними вченими на три галузі»: національне морське право, міжнародне морське публічне право та міжнародне морське приватне право [34, с. 10, 11].

Ю. Нипорко досліджував історію розвитку української школи міжнародного морського права. На його думку, така «авторитетна школа» сформувалася в Україні упродовж другої половини ХХ сторіччя [35, с. 99]. Необхідність створення національної системи «правових актів», які регулюватимуть «у державних інтересах різні види морегосподарської та іншої діяльності в Азово-Чорноморському басейні та інших регіонах Світового океану», передбачає розроблення національного морського права України. Але цей процес має базуватися на науковій основі та враховувати «останні дані правової доктрини і міжнародної практики». Отже, є «необхідними теоретичні розробки», які стосуються сучасного стану міжнародного морського права і «можливостей його використання» у державних інтересах України [36, с. 3, 4].

При цьому, як слушно зауважує О. Шем'якін, морське право – це «складно організована система, що розвивається самостійно», в основі якої «лежить безліч найбільш різноманітних доктрин, концепцій, принципів» – «взаємопов'язаних елементів». Отже, «дуже важливо під час підготовки нормативних документів» враховувати усі елементи та їх взаємозв'язки [37, с. 13].

Таким чином, вищенаведене дає підстави для:

- визнання того, що теорію правових відносин слід відносити до найбільш значущих для загальнотеоретичної юриспруденції, а також того, що наукові спори щодо власне поняття «правовідносини» і, зокрема, його визначення та класифікації у сучасних наукових розвідках не вщухають;

- розуміння поняття, що охоплюється терміном «правовідносини», як суспільних відносин, які врегульовані нормами права;

- розуміння того, що наявність великої кількості та певних окремих якостей (ознак) суспільних відносин як предмета правового регулювання, а також певних методів (способів) і цілей їх правового регулювання створює специфічний правовий режим перетворення певної сукупності суспільних відносин у певну сукупність правовідносин;

- розуміння того, що завдання кваліфікації (індивідуалізації) складників усієї сукупності правовідносин може бути реалізовано, зокрема, за критерієм належності їх правового режиму до певної галузі права;

- визначення поняття, що охоплюється терміном «морські правовідносини», як певної сукупності (виду) суспільних відносин, які є пов'язаними із суспільно-корисною морською діяльністю та дістали правового режиму морського права – комплексної галузі права у системі права України;

- визначення необхідності, а звідси – наукової пропозиції про включення концепту «морські правовідносини» до процесу формування та реалізації правової (морської) доктрини для України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про затвердження Морської доктрини України на період до 2035 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 07.10.2009 р. № 1307. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1307-2009-%D0%BF/ed20181218#n12>

2. Про внесення змін до Морської доктрини України на період до 2035 року: Постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 р. № 1108. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1108-2018-%D0%BF/ed20181218#Text>

3. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 16 травня 2008 року «Про заходи щодо забезпечення розвитку України як морської держави»: Указ Президента України від 20.05.2008 р. № 463/2008/ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463/2008#Text>

4. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 6 травня 2015 року «Про Стратегію національної безпеки України»: Указ Президента України від 26.05.2015 р. № 287/2015. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/2872015-19070>

5. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 12 жовтня 2018 року «Про невідкладні заходи щодо захисту національних інтересів на Півдні та Сході України, у Чорному та Азовському морях і Керченській протоці»: Указ Президента України від 12.10.2018 р. № 320/2018. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/3202018-25174>

6. Про внесення змін до пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 7 жовтня 2009 р. № 1307 та визнання таким, що втратив чинність, пункту 2 постанови Кабінету Міністрів України від 18 грудня 2018 р. № 1108: Постанова Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 р. № 1023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-2020-%D0%BF#n7>

7. Концепція (від лат. *conceptio* – розуміння, система) – певний спосіб розуміння, трактування якогось предмету, явища, процесу; основна точка зору, керівна ідея, провідна задумка, принцип, зокрема у науковій діяльності (Философский энциклопедический словарь / редкол.: С.С. Аверинцев, Э.А. Араб-Оглы, Л.Ф. Ильичев и др. 2-е изд. М.: Сов. энциклопедия, 1989. 815 с.).

8. Петришин О.В. Соціально-юридична природа права. *Правова система України: історія, стан та перспективи*. У 5 т. Х.: Право, 2008. Т.1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. С. 87–108.

9. Крижанівський А.Ф. Правовий порядок в Україні: витоки, концептуальні засади, інфраструктура: монографія. О.: Фенікс, 2009. 504 с.

10. Максимов С.І. Методологічні підходи до дослідження правової реальності. *Правова система України: історія, стан та перспективи*. У 5 т. Х.: Право, 2008. Т.1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. С. 40–65.

11. Богущкий П.П. Правовий режим: методологічні рівні дослідження. *Право України*. 2013. № 1–2. С. 320–322.

12. Богущкий П.П. Системний підхід в осягненні системи права. *Креативність загальнотеоретичної юриспруденції*: монографія / Ю.М. Оборотов, В.В. Завальнюк, В.В. Дудченко та ін.; за ред. Ю.М. Оборотова. О.: Фенікс, 2015. С. 179–192.

13. Цвік М.В. Проблеми сучасного праворозуміння. *Правова система України: історія, стан та перспективи*. У 5 т. Х.: Право, 2008. Т.1: Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. С. 66–86.

14. Дудченко В.В. Правовые отношения. *Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс*: учебник / под ред. Ю.Н. Оборотова. О.: Фенікс, 2011. С. 141–154.

15. Оніщенко Н.М., Зайчук О.В. Поняття правовідносин як особливого виду суспільних відносин. *Теорія держави і права. Академічний курс*: підручник / за заг. ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко. К.: Юрінком Інтер, 2006. С. 432–435.

16. Сучасна правова енциклопедія / О.В. Зайчук, О.Д. Крупчан, В.С. Ковальський та ін.; за заг. ред. О.В. Зайчука. 3-тє вид., перероб. і допов. К.: Юрінком Інтер, 2015. 408 с.

17. Панов М.І. Методологічні проблеми формування понятійного апарату правової науки. *Правова система України: історія, стан та перспективи*. У 5 т. Х.: Право, 2008. Т.1 : Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. С. 109–128.

18. Заєць А.П. Проблеми визначення права. *Правова система України: історія, стан та перспективи*. У 5 т. Х.: Право, 2008. Т.1 : Методологічні та історико-теоретичні проблеми формування і розвитку правової системи України / за заг. ред. М.В. Цвіка, О.В. Петришина. С. 570–607.

19. Аверочкіна Т.В. Юрисдикція України в прибережних водах: адміністративно-правовий вимір: монографія. О.: Видав. дім «Гельветика», 2018. 466 с.

20. Стець О.М. Державно-службові відносини: сутнісно-понятійна характеристика та галузева-правова ідентифікація: автореф. дис. ... д. ю. н. О., 2021. 37 с.

21. Ківалов С.В. Адміністративно-правова природа відносин у сфері проходження служби в органах прокуратури. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т. IX. О.: Юрид. л-а, 2010. С. 5–20.

22. Подцерковний О.П. Про розбіжності економічного змісту та юридичної форми суспільних відносин. *Наукові праці Національного університету «Одеська юридична академія»*. Т. IX. О.: Юрид. л-ра, 2010. С. 217–225.
23. Скакун О.Ф. Теорія права і держави: підручник. К.: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2009. 520 с.
24. Алексеев С.С. Теория права. М.: Издательство БЕК, 1994. 224 с.
25. Шемшученко Ю.С. До історії розвитку українського екологічного законодавства. *Правова система України: історія, стан та перспективи*. У 5 т. Х.: Право, 2008. Т.4: Методологічні засади розвитку екологічного, земельного, аграрного та господарського права / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. С. 152–160.
26. Тиунова Л.Б. Системные связи правовой действительности: Методология и теория. Спб.: Изд-во С.-Петербургского ун-та, 1991.
27. Пархоменко Н.М. Поняття та загальна характеристика системи права. *Теорія держави і права. Академічний курс: підручник / за заг. ред. О.В. Зайчука, Н.М. Оніщенко*. К.: Юрінком Інтер, 2006. С. 386–395.
28. Скакун О.Ф. Теория государства и права. Х.: Эспада, 2005. 840 с.
29. Богуцкий П.П. Система права и система законодательства. *Общетеоретическая юриспруденция: учебный курс: учебник / под ред. Ю.Н. Оборотова*. О.: Фенікс, 2011. С. 129–140.
30. Дудник Р.М. Нова правова реальність: комплексні галузі права. *Методологія та інноватика загальнотеоретичної юриспруденції: монографія / Ю.М. Оборотов, А.П. Овчиннікова, В.В. Завальнюк та ін.; за ред. Ю.М. Оборотова*. О.: Фенікс, 2019. С. 340–347.
31. Бошицький Ю.Л. Вступне слово. *Міжнародно-правові проблеми сучасного торговельного мореплавства: зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11 груд. 2012 р.)*. Вип. 1. К.: Видавництво Ліра-К, 2013. С. 3–4.
32. Переверзев С.С. Понятие морского права и его соотношение с законодательством Украины. *Международное морское право и Черноморский регион: материалы семинара (г. Одесса, 12–17 нояб. 2001 г.)*. О., 2001. С. 175–183.
33. Шемякин А.Н. Современное международное морское право и перспективы его развития. О.: Издат-Информ ОГМА, 2002. 316 с.
34. Кузнецов С.О., Аверочкина Т.В. Морське право: підручн. О.: Фенікс, 2011. 382 с.
35. Нипорко Ю.І. Українська школа міжнародного морського права. *Міжнародно-правові проблеми сучасного торговельного мореплавства: зб. матеріалів I Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 11 груд. 2012 р.)*. Вип. 1. К.: Видавництво Ліра-К, 2013. С. 98–105.
36. Щипцов А.А. Вступительная статья. *Современное международное морское право и практика его применения Украиной*. К.: Наукова думка, 1995. С. 3–14.
37. Шемякин С.С. Морская правосубъектность и государственный суверенитет Украины. *Международное морское право и Черноморский регион: материалы семинара (г. Одесса, 12–17 нояб. 2001 г.)*. О., 2001. С. 10–16.